

## Дуальна система професійної підготовки у Німеччині та реалії України.

### Анотація

Стаття висвітлює короткий порівняльний аналіз критичних елементів реалізації дуальної системи професійної підготовки в Україні та Німеччині.

**Ключові слова:** дуальна форма навчання, професійна підготовка, професійний навчальний заклад.

### Annotation

The article presents a brief comparative analysis of critical elements of the dual training system implementation in Ukraine and Germany.

**Keywords:** dual form of education, vocational training, vocational school.

Дуальна форма навчання крім Німеччини наявна також у Швейцарії, Австрії, Іспанії, Південній Кореї, Малайзії, Таїланді і Нігерії. Елементи дуальної форми навчання у системі професійної освіти активно обговорюються і пропагуються в Україні принаймні останні два роки. При цьому акцент робиться на позитивні сторони, де, на нашу думку, не зовсім враховано складнощі організації і впровадження в реаліях України. Для кращого розуміння сутності питання у цій статті ми пропонуємо розглянути досвід Німеччини – країни з розвинутою економікою.

Дуальна система профосвіти достатньо міцно закріплена в німецькій системі освіти. Головною сутністю дуальної системи є співпраця між малими та середніми компаніями, з одного боку, і фінансованими державою профтехучилищами, з іншого. Така співпраця регулюється спеціальним законом. Закон про професійну підготовку 1969 року, який був змінений у 2005 році, представив цей тісний союз між федеральним урядом, федеральними землями та компаніями з метою надання молодим людям професійної підготовки за національно визнаними професіями, яка потім відповідно документується за допомогою посвідчення, виданого компетентним органом, тобто палатою промисловості та торгівлі, або палатою ремесел та професій. [2]

Учні дуальної системи, як правило, кожного тижня проводять частину навчання у професійному навчальному закладі та іншу частину на підприємстві. Навчання за дуальною формою зазвичай триває від двох до трьох з половиною років.

У Німеччині триває постійне оновлення законодавства з професійного навчання. У даний час тут існує близько 350 робітничих професій, які вимагають обов'язкового навчання. Організації

роботодавців та профспілки є відповідальними за оновлення та створення нових програм професійного навчання та за модернізацію законів подальшого навчання. Федеральний інститут професійної освіти і (пере) підготовки (Bundesinstitut für Berufsbildung (BIBB)) опублікував у жовтні 2017 року оновлений список професій і відповідних оплат роботи практикантів. [1]

Зміст навчання, іспити та сертифікати стандартизовані в усіх галузях промисловості по всій країні. Це гарантує отримання учнями однакової підготовки незалежно від регіону та компанії. Більше того, роботодавці довіряють таким сертифікатам про навчання, оскільки вони надають свідчення того, що випускник знає і вміє робити. [2]

Підприємства, що беруть участь у схемі дуального навчання, вважають таку професійну підготовку найкращою формою підбору персоналу. Компанії, які проводять навчання, не тільки заощаджують витрати на підбір персоналу, але також уникають ризику найму на роботу некваліфікованого працівника. Інвестиції в якісне навчання є ключовим фактором успіху у світі зі зростаючою конкуренцією ринків праці у Європі.

Основна перевага для учнів полягає в тому, що вони отримують відповідне навчання, яке підвищує їхні можливості на ринку праці, який постійно розвивається та вдосконалює навички у відповідь на останні нововведення цифрового віку, одночасно розширюючи їхню соціальну та демократичну свідомість.

Етапи дуального професійного навчання мають наступний вигляд. Дуальні навчальні програми зазвичай починаються 1 серпня або 1 вересня кожного року. Вони включають навчання на підприємстві та заняття в професійній школі (Berufsschule). Теоретичні заняття включають німецьку, англійську мови та соціальні дисципліни. Близько двох третин навчальних занять зосереджено на темах, важливих для майбутньої професії. Під час навчального року учень має право як мінімум на 24 робочі дні або чотири тижні відпустки, звичайно лише під час шкільних канікул. [3]

Після завершення першої половини навчальної програми учні складають іспит з теоретичних знань та практичних умінь. Наприкінці навчання учні також складають підсумкові іспити. Як правило, іспити проводяться німецькою мовою. [3]

Високоякісне професійне навчання Німеччини має міжнародну привабливість. В Європі та у всьому світі зростає поінформованість про те, що відмінна професійна освіта та професійна підготовка на робочих місцях є важливою для конкурентоспроможності та громадської участі. Попит з інших країн на співпрацю з Німеччиною у цій сфері залишається високим. З цією метою Федеральне міністерство освіти

підтримує такі ініціативи, як Європейський Альянс з навчально-виховного процесу, започаткований Європейською Комісією.

Разом із відповідними міністерствами європейських країн, які також мають дуальну систему (Австрія, Швейцарія, Люксембург та Данія), Німеччина створила і запустила онлайнвий "Інструментарій навчально-виховного процесу", для забезпечення підтримки по усій Європі для тих, хто ухвалює рішення, і хто хоче реалізувати основні принципи дуальної системи навчання (<http://www.apprenticeship-toolbox.eu/>).

Розвиток високоякісної професійної освіти та навчання є також керівним принципом двостороннього співробітництва за змістом Берлінського меморандуму з Грецією, Португалією, Італією, Словаччиною та Латвією від грудня 2013 року. Федеральне міністерство освіти також тісно співпрацює з ЄС у контексті навчання на роботі.

Отже навчання майбутньої професії в Німеччині шляхом проходження дуальної професійної програми є один із способів отримати фах і роботу. Такі програми пропонують багато можливостей для навчання на робочому місці та отримання досвіду по професії. Програми тривалістю від двох до трьох з половиною років містять теоретичні і практичні елементи. Учні проводять один-два дні на тиждень або кілька тижнів відразу в професійно-технічному навчальному закладі (Berufsschule), де вони отримують теоретичні знання майбутньої професії. Решта часу використовується для практики на підприємстві. Там учні можуть застосувати свої нові знання на практиці, наприклад, навчившись працювати з механізмами. Учні дізнаються, що виробляє компанія, як вона працює, і де вони бачать себе там після завершення навчання.

Розподіл занять і практики дуального професійного навчання: теорію вивчають у професійно-технічному училищі (Berufsschule), а практичні заняття проходять у ремісничій майстерні або промисловій компанії. У період практики учні мають законне право на відповідну винагороду і обов'язково отримують заробітню платню улюбій компанії відповідно до § 17 - Федерального закону про розвиток професійної освіти (BbIG). [4]

Така комбінація теорії та практики дає учню якісний старт для роботи: за той час, коли він пройде навчання, він не тільки матиме необхідні технічні знання, але також отримає практичний досвід роботи. Сутність і зміст 350 офіційно визнаних навчальних програм учень може з'ясувати відвідавши одну з ярмарок робочих місць та професійних тренінгів, які організовуються у багатьох містах Німеччини упродовж практично усього року. Інформація про час і місце проведення ярмарків надається веб-сайтом Planet-Beruf.net [3]

Перспективи працевлаштування для учнів, які пройшли програму дуального професійного навчання, дуже хороші. Це є однією з причин,

чому така підготовка дуже популярна серед німецької молоді: приблизно 50% від усіх випускників шкіл обирають програму професійного навчання. [2] При цьому 17 відсотків з них навчаються саме за дуальною формою.

Для прикладу розглянемо короткий опис навчання за спеціальністю: інженер-механік з кондиціонування та холодильної техніки.

Практика проходить в компаніях, які виготовляють і встановлюють системи кондиціонування / охолодження у супермаркетах, офісах, лікарнях та інших будівлях.

Зміст теоретичного курсу на початку навчання:

1. Різні методи з'єднання компонентів.
2. Читання монтажних креслень та схем.

На наступному (практичному) етапі учні навчаються монтажу систем кондиціонування та холодильних машин, а також їх експлуатації та ремонту. Крім того, вони стануть спеціалістами з економічно ефективною та екологічною роботою кондиціонерів та холодильних систем. Навчання включає курс професійної підготовки в галузі механіки.

Особливі вимоги професії:

Робота з (вогнебезпечними) охолоджувальними агентами вимагає великої обережності та уваги. Інженери-механіки повинні бути дуже вмілими, оскільки вони будуть працювати на виробництві в різних місцях і середовищах - це означає велику різноманітність у роботі. Якщо учень успішно вчиться і має певні навички з механіки та технічно підготовлений, це допоможе йому освоїти виклики цієї професії.

Тривалість навчання з фаху - інженер-механік з кондиціонування та холодильної техніки: 3,5 роки.

Зарплата під час практики на ремісничому підприємстві [4]:

Рік навчання	Оплата в євро (ремісничі професії)
1 рік	Від 400 до 755
2. Рік	Від 450 до 835
3. Рік	Від 500 до 905
4. Рік	Від 550 до 955

Зарплата під час практики на промисловому підприємстві:

Рік навчання	Оплата в євро (промисловість)
1 рік	Від 936 до 1.010
2. Рік	Від 987 до 1.050
3. Рік	Від 1.056 до 1.149
4. Рік	Від 1.094 до 1.211

Галузі працевлаштування за професією інженер-механік з кондиціонування та холодильної техніки:

1. Машинобудування та виробництво інструментів
2. Постачання обладнання та монтаж
3. Харчова промисловість та напої

Перспективи після завершення навчання: Працевлаштування в компаніях, які виконують монтаж, експлуатацію та технічне обслуговування / ремонт систем кондиціонування, охолодження та теплових насосів.

Спеціалізації у межах професії: оператор холодильного складу, технік-монтажник, сервісний технік, інспектор якості або керівник.

Навчання передбачає отримання додаткових кваліфікацій, таких як інформаційні технології та іноземні мови. Учень може також продовжувати професійне навчання, щоб стати майстром або кваліфікованим інженером.

Зважаючи на усі плюси дуальної форми професійного навчання у Німеччині варто врахувати також недоліки і ризики. Хоча дуальна система освіти, як правило, вважається зразковою, більшість учнів (понад 80%) мають практику у навчальних центрах та навчальних закладах, а не в реальних компаніях, оскільки компанії все менше бажають брати учнів на практику з різних причин. Кабінет Міністрів Німеччини вважає за необхідне, щоб компанії брали учнів до себе на практику. Проте ця ідея була відмінена, коли профспілкові асоціації країни погодились про договір про практику на добровільній основі.

Причин неохочого залучення практикантів у компаній Німеччини декілька:

- Компанії, які приймають учнів, повинні дотримуватися багатьох (законодавчих) правил, а сама практика дуже дорого коштує.
- Вимоги до певних професій ускладнюються, і багато випускників середніх шкіл не мають належного рівня освіти. На менш складні професії йдуть лише випускники з дуже низькими балами за навчання, які хоч і хочуть їх здобути, проте навіть вони не здатні навчатись на належному рівні.
- Крім того, компанії часто спеціалізуються на застосуванні високих технологій і тому не можуть навчати учнів у всіх таких областях.

До цього часу висуваються два варіанти практики: "контрактна практична освіта" (Auftragsausbildung) та державні курси. Перший передбачає залучення компаній, які навчають учнів - практикантів, яких вони не планують наймати – при цьому контракт на навчання не є трудовим договором. Другий варіант передбачає практичне навчання поза компаніями: у школах та коледжах. [1]

У сусідній Швейцарії все більше і більше молодих людей засвідчують важкість отримати місце практики в компанії за їх вибором. У 2004 році відбулася конференція у Швейцарській Федеральній Раді в

якій взяли участь всі сторони, оскільки домовленості про необхідні заходи не було досягнуто, єдиним результатом був заклик до того, щоб усі компанії брали на себе витрати практики учнів.

Відсутність місць змінила умови практик, в яких беруть участь учні. У 2004 році одна нова компанія навіть рекламувала практичні заняття з інформаційних технологій, в якій учням пропонувалося самостійно оплатити навчання. Шум був настільки гучним, що компанія не змогла навіть розпочати це навчання. [3]

На сьогодні більшість учнів перед практикою повинні пройти тести на відповідність, перш ніж вони будуть прийняті, і компанії, як правило, обирають практикантів з декількох кандидатів.

Реалії України вказують на те, що ініціатива запровадження дуальної форми навчання йде від Міносвіти і застосовується не як система в цілому, а у вигляді її елементів.

На першому етапі впровадження здійснюватиметься через пілотні проекти. У вересні 2018 року Кабінет Міністрів затвердив концепцію підготовки фахівців за дуальною формою отримання освіти. [5]

В Україні іще наявні фрагменти спадщини профтехосвіти від Радянського Союзу, коли профтехучилища створювалися при великих промислових підприємствах. Частина цих закладів профтехосвіти збереглась у вигляді вже відокремлених центрів підготовки, ліцеїв або коледжів.

## Висновки

1. Дуальна форма навчання Німеччини має тривалу історію і законодавчо підтримувана державою.
2. Потужними стимулами навчання за дуальною формою для молоді є реальне працевлаштування і отримання учнями оплати праці під час практики.
3. За дуальною формою навчається лише близько 17% учнів від усієї системи профтехосвіти.
4. Промислові підприємства Німеччини мають кращий рівень оплати практики ніж середні ремісничі підприємства.
5. Професійне навчання дуже популярне серед молоді - приблизно половина всіх випускників шкіл Німеччини щороку обирають програму професійного навчання.
6. Спільна відповідальність уряду, роботодавців і профспілок Німеччини допомагає реагувати на виникаючі нові виклики, такі як

цифрові інновації, як Інтернет речей, які матимуть зростаючий вплив на виробництво та організацію роботи.

7. За міжнародними стандартами рівень безробіття серед молоді в Німеччині дуже низький - цей успіх завдячений трьом факторам: сприятливою економічною ситуацією, запровадженням "молодіжних консультаційних послуг з працевлаштування" (Jugendberufsagenturen), які підтримують перехід від школи до роботи та, особливо, добре налагоджена система дуального професійного навчання, яка поєднує професійне навчання у компаніях з навчанням за сумісництвом у профтехучилищах.

8. Подібне становище дуальної форми навчання характерне і для сусідньої Швейцарії.

9. Досвід дуальної форми навчання Німеччини без сумніву дуже цікавий для України, особливо у частині застосування його на практиці. При цьому роль цієї форми навчання у нашому науковому обігу явно перебільшена. Наявні реалії Німеччини вказують на необхідність виваженої комплексної підготовки в Україні до її впровадження, включаючи законодавчі акти для стимулювання інтересу роботодавців.

## Література

1. [https://www.bibb.de/dokumente/pdf/a21\\_dav\\_Gesamtuebersicht\\_Ausbildungsverguetungen\\_2017\\_alte\\_neue\\_Laender.pdf](https://www.bibb.de/dokumente/pdf/a21_dav_Gesamtuebersicht_Ausbildungsverguetungen_2017_alte_neue_Laender.pdf)
2. <https://www.bmbf.de/.../the-german-vocational-training-system>.
3. <https://www.make-it-in-germany.com/...training/training/vocational/system/>
4. Berechnungsgrundlage: Tarifliche Ausbildungsvergütungen zum Stand 1. Oktober 2017
5. <https://ukranews.com/ua/news/584654>

